

4. Vízet prédikál és bort iszik.

.....
5. Nem sok vizet zavar.

.....
6. Tengerbe hord vizet.

.....
Ne felejtse el!

Az ember éhezni 15-20 napig képes, de a szomjúságot 3-4 napnál hosszabb ideig nem képes elviselni. Fontos, hogy naponta 2-2,5 liter folyadékot fogyasszunk el. Egy ember 60 éves koráig 70-80 tonna vizet iszik meg. Ennyi vízzel 7-8 vasúti kocsit lehet megtölteni. Földünk teljes vízkészletének 3 %-a édesvíz, 97 %-a sós víz. A tengeri algák termelik a légkör oxigénmennyiségének felét. A víz nagy kincs, védelme mindannyiunk közös feladata!

=====
KÓNYÁNÉ FARKAS HEDVIG

Teleki Blanka díjas tanító, szövegértés- szövegalkotás tréner

Fekete István Általános Iskola

Szeged

Készségfejlesztés a cselekvéses tanulási folyamatokban

Az iskola elsősorban írásbeliségre szerveződött intézmény, s a nyelvre úgy tekint, mint a kommunikáció szinte kizárólagos eszközére. Az olvasást és az írást a tanulás-tanítás és a számonkérés egyetlen eszközének tekinti. Az anyanyelvi oktatás több, mint pusztán az olvasás-írás technikáinak tanítása. Célja, hogy megismertesse a tanulókkal anyanyelvük sokoldalúságát, a szóbeli és írásbeli megnyilatkozás lehetőségeit.

Kisiskolás korban az anyanyelvi oktatás a tanítás egyik fő területe. Fő motívuma a *kommunikációs technikák (verbális és metakommunikáció)* fejlesztése. Oktatásának eredményessége e technikák ismeretének színvonalától függ. Gyakorlatai a *kifejezőképesség, a kreativitás és a felidézés képességének fejlesztése*, ezek egyben a személyiségfejlesztés eszközei is. A *befelé figyelés és a test kifejező képességének gazdagítása az egészséges önismeretet célozzák.*

A tanító feladata ebben a folyamatban az, hogy minden tanulóját eljuttassa teljesítményének magas fokára. Ezt a feladatot csak úgy teheti meg, ha vállalja osztályában a különböző képességű gyerekek *egyéni fejlesztését.*

Ez nem a tanulók egységes szintre hozását (nivellálását) jelenti, hanem az egyéni képességekhez igazodó **tanulási technikák kialakítását.** Lehetővé teszi, hogy minden kisdíák saját ritmusában tanuljon, s kialakítsa egyéni tanulási szokásait. A jó tanulási szokások csak akkor alakulnak ki, amikor a külső irányítást fokozatosan felváltja az önálló elhatározás, s a *hatékony tanulási módszerek* szokássá fejlődnek, majd *automatikus cselekvéssé* alakulnak. A tanító kreativitásra ösztönző tevékenységek szervezésével segítheti ezt a tanulási folyamatot. Az elemi *kommunikációs alapkészségek* fejlesztése és a *kooperatív tanulási technikák* tanítása már a gyermekek iskolába lépésekor, az előkészítő időszakban kezdődik.

A hangigerekre való figyelem összpontosítása

A figyelemirányítás gyakorlatait nyugodt, ellazult állapotban végeztetjük.

A tanulók csukott szemmel figyelnek a *külső zajokra*, zörejekre és a *belső „hangokra”* (szívverés, légzés megfigyelése).

Játék

A külső zajokat megneveztetjük, majd az elhangzás sorrendjében lerajzoltatjuk azt a tárgyat vagy dolgot, ami a zajt okozta. A belső hangokat az érzékelés ritmusában hangoztatjuk. Pl. be-ki-be-ki (légzés), tam-tam-tam-tam (szívverés). A megadott ritmust járással, tapssal, szökkenéssel is megerősíthetjük.

A beszédészlelés, a hallási megkülönböztető képesség fejlesztése

A **beszéd „tanulása”** kisgyermekkorban a **beszédészleléssel** kezdődik, viszonylag jól körülírható lépésekben haladva. A *beszédészlelés* azt jelenti, hogy a gyermek az anyanyelve beszédhangjait, azok kapcsolódását, elhangzása sorrendjében ismételni tudja (több mint a hallás, de nem egyenlő a beszédértéssel).

A kommunikációs technikák együttes, kellő szintű gyakorlása, valamint a *jó beszédhallás* a nyelvtan - helyesírás eredményes tanulásának feltétele. Ezért a beszédészlelési gyakorlatoknak napi gyakorisággal kell megjelenniük az első osztály előkészítő időszakában.

A gyakorlás mindig játékos formában, a *beszélgetőkörökben* történjen. Időtartama 3-5 perc naponta, majd a második félévtől elegendő hetente egy alkalommal végeztetni.

A beszédészlelés alapgyakorlataiban vezető helyet foglal el a *hallással történő megkülönböztető képesség* fejlesztése, a hallással kapcsolatos lényegkiemelés. Az auditív feladatokat mindig megerősítjük és támogatjuk vizuális élményekkel is.

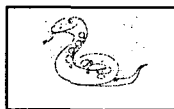
1. Szógyűjtés (auditív differenciálás)

A szógyűjtés anyagát az aktuális témakör és a szavak *hanganyaga* adja.

A feladatsor remek alkalom a feldolgozandó szöveg témájának hangulati előkészítésére, szóanyagának bevezetésére. A hanganalizáló, hangleválasztó feladatok a betűtanítás előkészítő gyakorlatai.

Feladatok:

Hangforrás képeket készítsünk
Jól látható helyre tesszük.

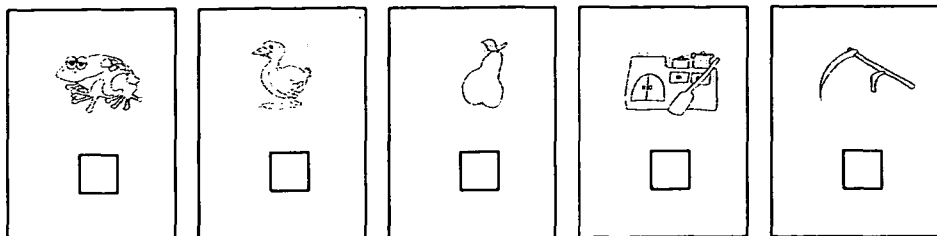

1. a Hangkereső gyakorlatok

Keressük a „k” hangot a **szó elején, önállóan!**

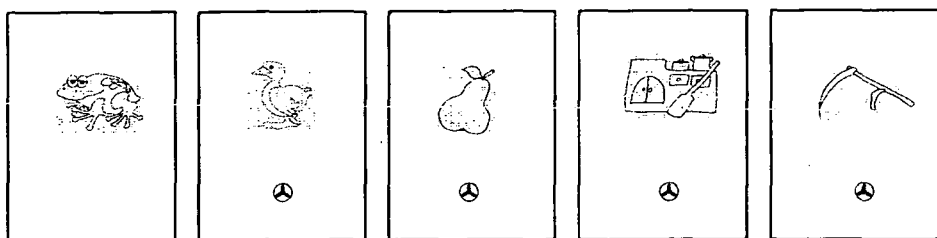
Megjegyzés: mindig legyen olyan kártya is, amelyik az adott feladatnak nem felel meg.

Önálló munka **munkakártyáról** (egy kártya, amelyen egy-egy feladat szerepel).

Játék: a gyerekek tegyenek egy korongot arra a képre, amelynek neve „k” hanggal kezdődik.

Az ellenőrzés **ellenőrzőkártyával** (amelyen a megoldás látható) **önállóan** történik.

1. b Kellő gyakorlás után a **szó végén**, majd a **szó belsejében** keressük a kijelölt hangokat!

1. c Ha már jól begyakoroltattuk a feladatokat, akkor **páros gyakorlatban** folytassuk a hangkeresést! Feladat: a gyerekpárosok rajzoljanak egymásnak hangforrásokat és „hanggyűjtő” képeket, majd közös hangoztatás után nevezzék meg a hangok helyét! Az ellenőrzést közös hangoztatással, ellenőrzőkártyával (amit szintén ők készítettek) tegyék meg! Majd cseréljenek feladatot egymás között a párok! A cél az, hogy minél több hanganalízist végezzen minden tanuló!

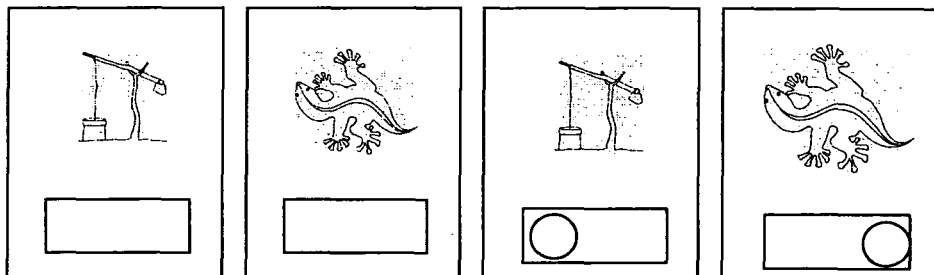
1. d A feladat nehezebb, ha a keresett **hang helyét** kell megjelölni. Ezt a feladatot a tanító irányításával vezetjük be. A gyerekek először **rakjanak ki** korongot a keresett hang helyére, majd **önállóan ellenőrizzék** a megoldást az ellenőrzőkártyával!

Megjegyzés: a képek alatti téglalap mérete a szóképet is szimbolizálja.

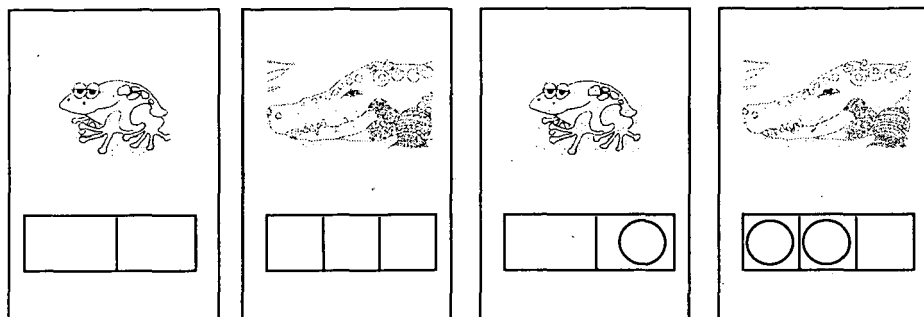
Játék: Hol halld a „k” hangot?

Munkakártyák

Ellenőrzőkártyák

A hosszabb szavakat *szótagokra bontjuk*, majd a szótagokban kerestetjük az adott hangot.
Munkakártyák Ellenőrzőkártyák

1.e Ugyanezt a feladattípust **párosan** gyakoroltatjuk, majd a párosokat kicsoportokká (2-3 páros alkot egy újabb csoportot) alakítjuk.

Meg kell győződnünk arról, hogy minden tanulónk kellő gyakorlatot szerzett a hanganalizáló és hangleválasztó feladatokban. Az ellenőrzést játékos formában végeztetjük. Használjunk szimbólumokat az eddig végzett feladatokhoz.

Pl.:

A keresett hang a szó elején van.

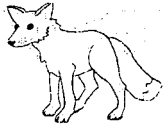

A keresett hang a szó belsejében van.

A keresett hang a szó végén van.

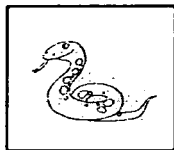
Játék: Képeket mutatunk. A gyerekek a táblára felírt szimbólumok alapján rajzolják le a megfelelő karikát a füzetükbe.

Megjegyzés: minden képet használjunk fel, amivel eddig dolgoztak a gyerekek.

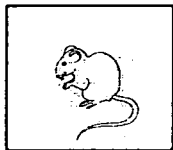
			
			

1.f A jól begyakorolt hanganalizáló műveletek után elkezdhetjük a hangok összekapcsolását. Eleinte *két*, majd *három*, majd annál több hang összeolvasásával próbálkozunk.

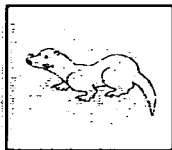
Pl.: Az **összeolvasás előkészítése** képek segítségével (a szókezdő hangokkal dolgozunk).

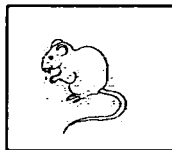
K

E

V

E

R

2. A szóismétlés (auditív szerialitás) gyakorlatai

Ez a feladattípus a lényegkiemeléssel kapcsolatos képesség fejlesztésének eszköze.

A hallással észlelt sorozat elemeinek, sorrendjének felismertetése, ritmikus megismétlése.

2a Auditív differenciálás

Fontos feladat, mert a pontatlan hallási észlelés félreértést eredményez (például tollbamon-dáskor mást hall a tanuló).

Gyakorlatai:

A lényegkiemelés

Hasonló hangzású **szavakat** gyűjtünk össze, hallás után a finom hangzási különbözőségeket kell megfigyelni (pl.: róka-fóka, olló-holló), majd lerajzolni a megnevezett állatot.

Szavakat gyűjtünk egy megadott témában. A tanító háttérzajok (pl.: zene, zörej szól egy magnóról) alatt mondja a szavakat. A gyerekeknek az elhangzás sorrendjében kell vissza-mondaniuk a szavakat (lerajzolniuk a megnevezett dolgot), a hallottakat.

Ugyanez a feladat nehezebb, ha olyan szavakat is mond a tanító, amelyek nem tartoznak az adott témakörhöz, s így kell a hallottak között válogatni.

Kiscsoportban (2-3 fős) is dolgozzunk. A gyerekek találjanak ki egy-egy olyan szót – pl.: ami „t” hanggal kezdődik – majd egy adott jelre, egyszerre mondják ki azokat. Ezt követően a csoport minden tagja rajzolja le a megnevezett tárgyat.

Kellő gyakorlottság után nagyobb (4-5 fős) csoportban dolgozzanak a gyerekek.

Megjegyzés: ez a feladattípus megbízható visszajelzést ad minden tanítványunk hangdifferenciáló képességéről.

2b A sorrendre emlékezés fejlesztése

Eszközei az eseményképek, képsorok.

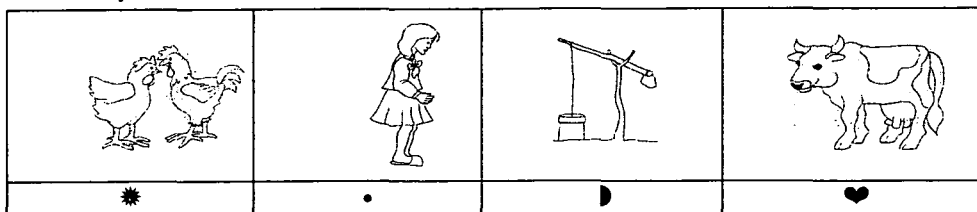
Játék

Az eseményképeket összekeverjük, jól látható helyre tesszük, majd minden képhez **mondatot** mondunk. A gyerekeknek a hallott mondatok alapján kell a képeket sorrendbe rakni.

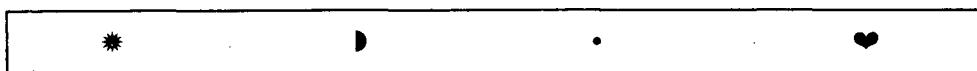
Később ezt a feladattípust is páros gyakorlatokban, munka- és ellenőrzőkártyákkal gyakoroltathatjuk.

Pl.: A kakas és a pipa című mese eseményképei

Munkakártyák

Ellenőrzőkártya

2.c **Auditív emlékezet fejlesztése**, a hangok, szótagok, a szavak, a szöveg, szövegtartalom megjegyzése

Használjuk a hanganalizáláshoz elkészített munkakártyákat (képeket)!

Egymás után 3-4 képet látnak a gyerekek, ezeket megnevezzük. A képek sorrendjében többször elismételtetjük a szavakat (később mondatokat, majd szövegrészeket), majd az összekevert képeket az emlékezetben tartott szavak alapján rendezzük.

Ugyanezt a feladatot páros gyakorlatokban is végezteshetjük.

Egy adott témakörhöz kapcsolódó (kevésbé ismert, esetleg ismeretlen jelentésű) szavakat először köznyelvi tempóban, hallás után ismételik meg a gyerekek a tanító bemutatása után. Majd ugyanezt a szóanyagot gyorsított tempóban hallják, s így kell megismételniük. A gyakorlatot először az egész csoport frontálisan végezze, majd egyénenként hallgassuk meg őket.

Mesetörténetet mondunk, fázisrajzokkal rögzítetjük az eseményeket.

Megjegyzés

Amikor a kisiskolások még nem tudnak írni (nincsenek birtokában az írástechnikának), az olvasásfejlesztés, a szövegértés útja a rajzos kifejezéstől indul. A hallott szöveget lerajzolva, tehát aktív közreműködéssel jutnak el a szöveg megértéséig.

A betűtanulás időszaka

A betűtanítás időszakában a vizuális analízis-szintézis képességét fejlesztjük.

Gyakoroltatjuk a rész és az egész egymáshoz való viszonyának helyes felismerését, tudatosan ismertetjük meg, hogy minden apró részletekből áll (pl.: vonalelemek, betűk, szótagok, szavak, mondatok, szövegek egymásból építkeznek).

1. Vizuális differenciálás, vizuális emlékezet fejlesztése, a betűfelismerés gyakorlása

1.a **Önálló munka**

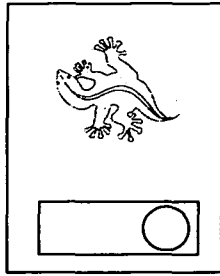
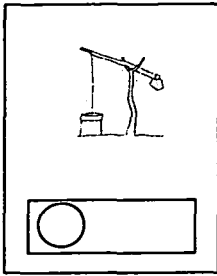
A megismert *hangok és betűk megfeleltetését gyakoroltatjuk* különböző szóanyagokban (a későbbiekben szövegrészekben).

Önálló tevékenység *munka- és ellenőrzőkártya használatával* (a hangdifferenciáláshoz készített képeket használjuk fel).

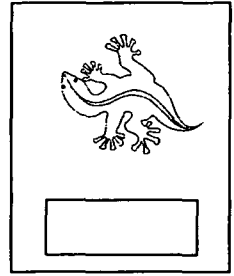
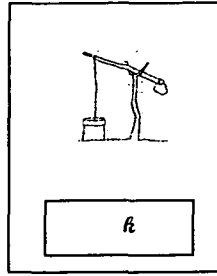
Feladat:

Írd le azt a betűt, amelyet a karika jelöl!

Munkakártya

Ellenőrzőkártya

1b Betűkereső gyakorlatok *páros tanulásszervezésben*

A gyerekek készítsenek rajzos feladatokat az előző feladat analógiájára!

Keressenek közösen ismert betűket szóanyagokban is!

1c *Kiscsoportos (3-4 fős) munka*

A párokban elkészített feladatokat cseréljék ki egymással, s oldják meg feladványaikat!

Megjegyzés: az ellenőrzést mindig azok a párok végzik, akik a feladatokat készítették.

2. Az **auditív differenciálás** gyakorlatai a betűpótló feladatok

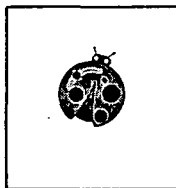
Önállóan végzett feladatok munka – és ellenőrzőkártyáival

Pl.:

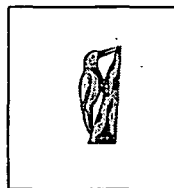
Munkakártyák

k_n - g_ - r_

k_ - t_ - c_

h_r - k_ly

k_ - k_c

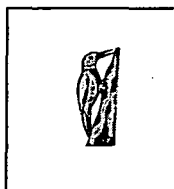
Ellenőrzőkártyák

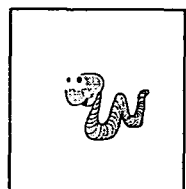
ken - gu - ru

ka - ti - ca

har - kály

ku - kac

2a Páros gyakorlatok

A tanulók készítsenek egymásnak feladatkártyákat, s azokkal gyakoroljanak!

2b Gyakorlás teljes tanulócsoporthban

Egy helyre gyűjtjük az összes képet, s ezekből választhat minden tanuló. Ezt a feladattípust folyamatosan gyakoroltatjuk a betűk elsajátításának időszakában.

3. Az auditív –vizuális (verbális) intermodalitás fejlesztése

Feladatai: hangok, szavak felidézése képekkel, betűkkel.

A rövidtávú memóriában tárolt szósort, hangsort kell kiválasztani a betűk és a képek közül. E képesség az *olvasás elsajátításának* elengedhetetlen feltétele.

Kis csoportokban dolgozunk.

Jól látható helyen képeket helyezünk el. Minden csoportnak „más-más hangot” kell figyelnie.

Feladat:

Válaszd ki azokat a képeket, ahol az ábrázolt dolog nevét kiejtve hallod az „f” vagy a „h” hangot! stb. A képekből csoportokat alkotnak, majd a csoportok egymás válogatását ellenőrzik.

Betűkártyákat osztunk szét. Most a válogatás szempontja ez lesz: a gyerekek a kép, ábra nevét először hangoztatják, majd hangokra bontják, végül azonosítaniuk kell a betűvel. Az ellenőrzést a csoportok feladatcserével végzik.

Megjegyzés:

Az *írás tanulása* az ingerek egymáshoz társításával történik. A látott és hallott információkat össze kell kapcsolni, majd kézzel írott formában kell megjeleníteni. Ezek a gyakorlatok készítik elő az írástechnika, majd a néma, szövegértő olvasás képességét. Meghatározzák a pontos másolás és helyesírás tanulásának minőségét.

3a A téri tájékozódás (a tér-irány észlelés pontossága) fejlesztése

A téri tájékozódás először a testen alakul ki (testséma, páros testrészek, a jobb és a bal irány tanulása). A téri elképzelések során viszonyítunk a saját testünkhöz és a téri elemek egymáshoz való viszonyához. A koordinált mozgás, az egyensúly fenntartása szorosan kapcsolódik a jó téri tájékozódás kialakulásához.

Gyakorlatai a térben játszható bújócska, a labda, fogó- és futójátékok s ezek kombinációi.

Az íráshoz szükséges finommotorika és térlátás együttes fejlesztését a térben kirakható puzzle játékok szolgálják.

A jó téri tájékozódás után alakul ki a síkban (későbbiekben a füzet hármass vonalközében) való eligazodás képessége. A dolgok egymáshoz való viszonyát (térben és síkban) a beszéd szintjén viszonyszavakkal fejezzük ki.

Gyakorlása: Egy megadott képet **szóbeli utasítással** egészítsenek ki a gyerekek.

Pl. Rajzolj egy kerítést! A kerítés mellett egy kis ház áll. A kerítésen túl egy fenyőfa látszik.

A ház előtt egy tóban kacsák úszkálnak. A ház fölött gólyák szállnak. A gólyák között egy fecske repül.

Az **írásban adott utasításokat** csak azok a gyerekek tudják önállóan értelmezni, akik számára nem ismeretlenek a viszonyszavak.

A szó

Vizuális differenciálás

Az eddig végzett hangfelismerés és szóelemzés, a szó-kép játékok (szóalak párosítása képpel), valamint a betűkereső feladatok a vizuális szórutinkészlet megalapozását szolgálták. A látott

betűsor előhívja a szavak akusztikus és artikulációs alakját. A gyakorló folyamatokban az akusztikus hangalak háttérbe szorul, s az optikai szóképpé válik a jelentés hordozójává. Ezt nevezzük **vizuális szórutinnak**. Csak a gazdag vizuális szórutínkészlettel rendelkező kisiskolás képes az önálló szövegértésre, szövegelemzésre.

Gyakorlati:

a, A szavak képi jellegzetességének kiemelése, elemzése (morfémák)

Feladatai: a szavak és toldalékaik vizsgálata.

b, A szavak jelentésének és hangzásának (pl.: zöngés- zöngétlen) vizsgálata

Feladatai: Szómagyarázatok, szinonima választása és gyűjtése, hangoztató-elemző feladatok.

Mondat-Szöveg

Nagycsoportban dolgozunk.

Egy mesetörténethez szavakat gyűjtünk. A szavakból csoportokat (mondatokat) alkotunk.

Minden tanuló jegyezzen meg egy-egy mondatot. Majd kézfogással jelezve történeté kapcsoljuk össze a mondatokat. Végül szituációs játékkal megelevenítjük a mese történetét.

Kiscsoportos feladat

Megkezdett, hiányos szövegrészeket osztunk szét a gyerekek között. Ők rajzosan vagy írásban kiegészítik. Végül egy csomagolópapírra az események sorrendjében felragasztjuk az elkészült feladatokat. A közös „művet” a továbbiakban az olvasás-szövegértés, az írás-helyesírás és az önálló szövegírás fejlesztésére is felhasználhatjuk.

Önállóan megoldandó feladat munka- és ellenőrzőkártya használatával

Pl.: Pótold a hiányzó szavakat!

_____szép ta-va-szi napon Mi-ci-mac-kó kint sétált az er-dő-ben.

_____jóko-ra tisz-tás-ra ért. _____tisztás kö-ze-pén állt egy gyö-nyö-rű tölgy.

Ko-ro-ná-já-ról _____dön-gi-csé-lés és züm-mö-gés ü-töt-te meg a fülét.

Ellenőrzőkártya

Egy szép ta-va-szi napon Mi-ci-mac-kó kint sétált az er-dő-ben.

Egy jóko-ra tisz-tás-ra ért. A tisztás kö-ze-pén állt egy gyö-nyö-rű tölgy.

Ko-ro-ná-já-ról hangos dön-gi-csé-lés és züm-mö-gés ü-töt-te meg a fülét.

A személy- és nevelésközpontú tanulás-szervezéssel élménnyé válik a tanítás, de a gyerekek számára az ismeretek elsajátítása is. A *cselekvéses tanulás* folyamán alapvető attitűddé válik a különbözőség, amelyben minden tanuló megtalálja egyéni szükségleteit, a tanulás és az elsajátítás élményét és örömét. A változatos tevékenységek folyamatosan gazdagítják tanítványaink *szociális kompetenciáit*, ezzel megerősítve társas kapcsolataikat s eligazodásukat a gyerekek-felnőttek világában.

DR. SÚLYOK HEDVIG

főiskolai docens

Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék

SZTE Juhász Gyula Pedagógusképző Kar

Szeged

Figyelem! Tanároknak, diákoknak szól!

Ez már sok(k)! Negédes anyanyelvünk

1.0. Piacon, csarnokban járva, buszon, trolin utazva, baráti beszélgetés, de akár rádiózás, neten történő barangolás közben is egyre többször vagyunk szem- és fültanúi egy már-már össznépvivé vált társalgási stílusnak, valami negédeskedő gügyögésnek. Mintha környezetünk egyre nagyobb (vagy csak egyre hallhatóbb?) rétegein venne erőt az a – jobb híján csak nyelvi infantilizmusnak, igénytelenségnek nevezhető – jelenség, amikor a partnerek mondataikat, megnyilatkozásait agyonbecézett formákkal, *édibédi* szóficamokkal tarkítják, legyen az akár az érthetőség rovására is. (E lassan általánossá váló nyelvi módiról nyelvemelő folyóirataink hasábjain az utóbbi években több ismertető és hozzászólás, tanulmány olvasható, s a már ismert alakok mellé saját gyűjtésű példáinkat is hozzátehetjük.)

1.1. Valószínűleg a legtöbb nyelvnek és használóinak is sajátja az, hogy a beszélőhöz, a beszéd tárgyához fűződő érzelmi közelséget, kötődést, a lazább, oldottabb kapcsolatot, spontaneitást a kicsinyítő, becéző képzők gyakori használatával is jelzi. Ez a magyarban olyan formában is megvalósulhat, hogy e képzők – legtöbbször az *-i*, *-ci*, *-csi*, *-si*, *-kó*, *-ó*, *-u* stb. – egy megrövidült, csonkult tőhöz kapcsolódnak.

Csonkulással, főként a személynevek csonkulásával (Péter > Pet, Pete; Domokos > Dom, Doma stb.) már szórványemlékeinkben is találkozhatunk, de hogy túl messzire ne menjünk az időben: így gazdagította nyelvünket (1907-től) Heltai Jenő mozija is. Mára szilárdan beépült szókincsünkbe a csoki, a foci, a fagyí stb.; nem idegenkedünk tőle, hanem használjuk a babamama nyelvhez vagy az óvodások szóhasználatához tartozó *bibi*, *poci*, *bölcsí*, *ovi* típusú formákat is. Iskolás gyermekünk beszédében a már megszokott szavakon túl (*diri*, *gimi*, *suli*, *oszi*, *föci*, *doli*, *bocsi* és társai) egyre gyakrabban tűnik fel új és még újabb forma, a „*milyen a pulcsid*” kérdést felváltotta a „*milyen a telcsid*”, és indulás előtt nemcsak a *sapít*, *sapeszt*, *sapót*, a *tatyót* ('táska') is keressük. A diáknyelv, a hallgatói zsargon különben is rendkívül hajlékony, hajlamos a rövidített, becézett szóalakok – olykor túlzott – használatára (*szupi* ötlet, ha *tesiórán* nem *szadiznak* velünk, hanem inkább *korizni* fogunk, jobb ez, mint hajnali 6-ra az *usziba* menni; ha rossz a *bizi*, akkor *depi* leszek, és jön a *hiszti*, de nincs nálam *zsepi*). Ezek és a